

DEMOGRÁFIA

Termékenységi, halandósági, vándorlási és népesedési scenáriók 195 országra és térségre 2017-től 2100-ig: a Globális Betegségteher-vizsgálatok előreszámításainak elemzése

Stein Emil Vollset et al.: Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study

The Lancet, 2020. 10285. sz. 1285–1306. p.

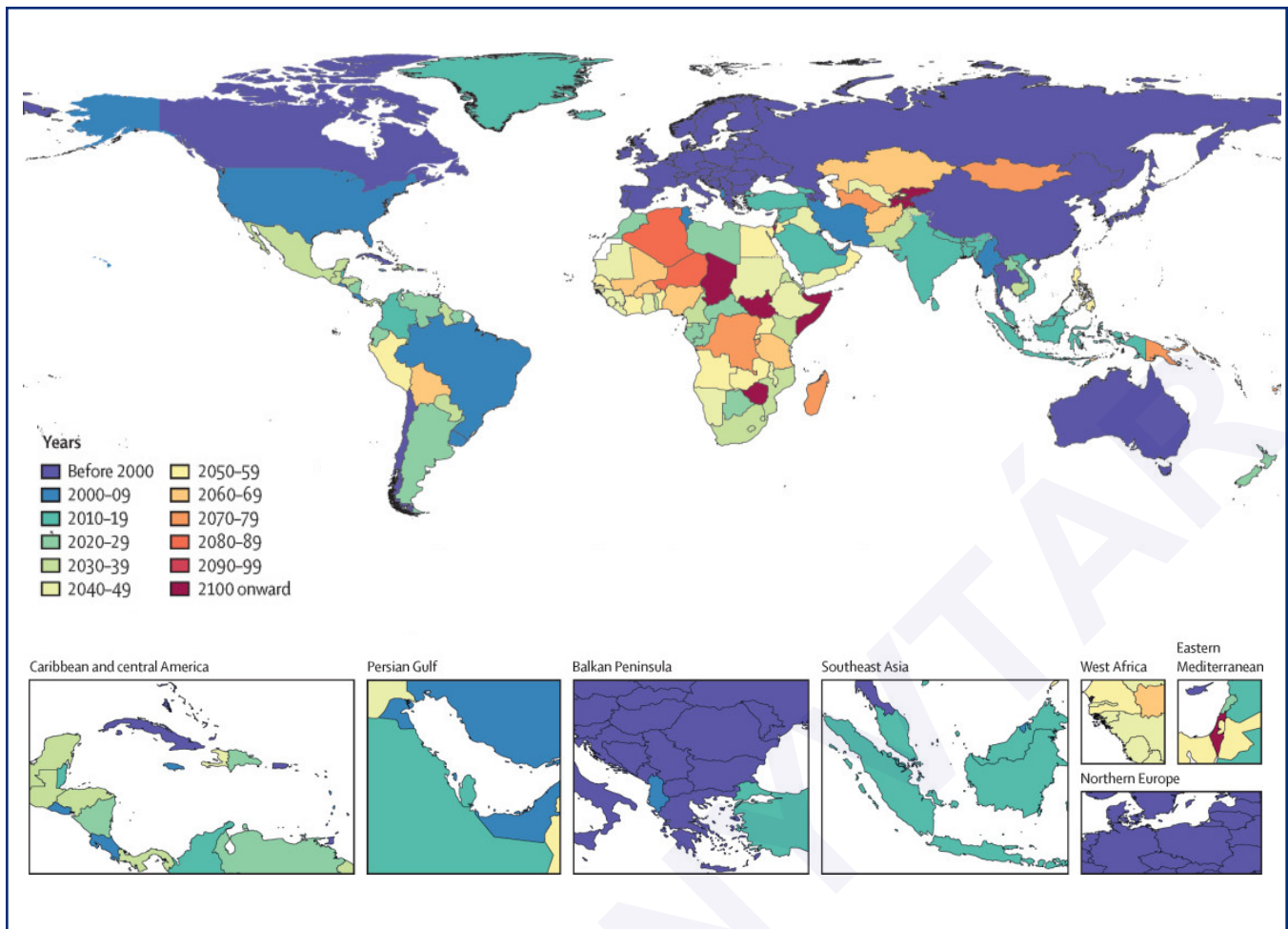
DOI: [10.1016/S0140-6736\(20\)30677-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30677-2)

A jövőbeni népességszámok elképzelhető mintáinak megértése nélkülözhetetlen a változó korstruktúrák, erőforrás- és egészséggondozási szükségletek, valamint környezeti és gazdasági körülmények előrejelzéséhez és tervezéséhez. Az előreszámított termékenységi minták kulcsfontosságú inputot jelentenek a népességnagyság változásainak becsléséhez, de jelentős bizonytalansági tényezők, valamint különböző becslési és előrejelzési módszerek vannak körülöttük, lényeges eltéréseket okozva a világnépességre vonatkozó előrejelzésekben. A változó népességnagyság és korszerkezet számos országban mély gazdasági, társadalmi és geopolitikai hatásokkal járhat. A tanulmány szerzői új módszereket dolgoztak ki a halálozás, a termékenység, a vándorlás és a népességnagyság előrejelzésére, valamint felmérték a jövőben várható demográfiai elmozdulások lehetséges gazdasági és geopolitikai hatásait is.

A népesség alakulását referencia- és alternatív scenáriók alapján modellezték a termékenységi, vándorlási és halálozási arányszámok függvényeként. Statisztikai modelleket dolgoztak ki az 50 évesek befejezett kohorsztermékenységére, mivel ez az idő változását tekintve sokkal stabilabb mutató, mint az időszakos teljes termékenységi arány (TFR). A modell kialakításához felhasználták az iskolai végzettségek és a teljesített fogamzásgátlási szükségletek idősorait is. A korszpecifikus termékenységi arányokat a fenti befejezett kohorsztermékenység

és magyarázó változók függvényeként modellezték 2100-ig. A korszpecifikus halandóságot ugyancsak 2100-ig modellezték, aminél az elsődleges halálokokot, egy kockázati skaláris tényezőt, valamint egy autoregresszív integrált mozgóátlag (ARIMA) modellt alkalmaztak. A vándorlási egyenleg modellezéséhez a társadalmi-demográfiai mutatót, a nyers népességnövekedési arányt, valamint a háborúkkal és természeti katasztrófákkal összefüggő halálozást, továbbá az említett ARIMA modellt vették figyelembe. A modellkeret segítségével egy referenciascenárió és alternatív scenáriókat állítottak fel az iskolai végzettségekben történő változások gyorsasága, valamint a fogamzásgátlási igények teljesülésének mértéke alapján. Becslést készítettek a referenciascenárióban szereplő összes ország és terület GDP-jének nagyságáról. Az előreszámítási konfidencia-intervallumok (95%-os valószínűséget alkalmazva) a korábbi adatok inputjának, a modellbecsléseknek és az előreszámítási adatok eloszlásának bizonytalanságait tükrözik.

A globális TFR a referenciaként adott előreszámítási scenárió szerint 1,66 (95%-os valószínűséggel 1,33 és 2,08 közötti) volt 2100-ra. E scenárió alapján a világnépesség létszámának maximuma 2064-re várható 9,73 (8,84–10,9) milliárd fővel, ami 2100-ig 8,79 (6,83–11,8) milliárdra változhatna. Az előreszámítások 2100-ra az öt legnépesebb országgént Indiát (1,09 milliárd fővel), Nigériát (791 millió),

1. ábra¹: A nettó reprodukciós együttható 1 alá kerülésének időrendje a világrégiók térképén

A múltra vonatkozó becslések alapja a 2017. évi Globális Betegségteher-vizsgálat, a jövőre vonatkozóaké az előszámítás referenciaváltozata.

Kínát (732 millió), az Amerikai Egyesült Államokat (336 millió) és Pakisztánt (248 millió) jelölik meg, ugyancsak széles megbízhatósági intervallumokkal. A számítások egyúttal a korstruktúra jelentős átalakulását vetítik előre a világ számos régiójára, 2100-ig globális szinten 2,37 (1,91–2,87) milliárd 65 év feletti, míg 1,70 (1,11–2,81) milliárd 20 év alatti személlyel. 2050-ig 151 országban lenne a TFR az egyszerű reproduk-

ciós szintet jelentő 2,1 alatt, majd az ilyen országok száma 2100-ra elérné a 183-at. 23 olyan ország szerepel az előszámításokban (köztük Japán, Thaiföld és Spanyolország), amelyek a népességszáma 2017 és 2100 között több mint 50%-kal csökken, Kínáé 48%-kal lenne kevesebb (de igen széles megbízhatósági határokkal). 2035-re az előszámítás Kínát jelöli meg a legnagyobb gazdaságnak, de 2098-ra a referenciaként tekintett scenárió már ismét az Amerikai Egyesült Államokat jelzi előre legerősebb gazdasági hatalomként. Az alternatív scenáriók szerint a Fenntartható Fejlődési Célokon belül az oktatási és fogamzásgátlási célkitűzések elérése esetén a világnépesség 2100-ban 6,29 (4,82–8,73) milliárd fő lenne, míg 6,88 (5,27–9,51) milliárd fő, amennyiben 99 percentilis változás következne be a mutatók arányaiban.

A kutatás eredményei azt sugallják, hogy a nők iskolázottságának növekedése és a fogamzásgátlók alkalmazásának terjedése fokozni fogja a termékenység csökkenő trendjét és a népességnövekedés lassulását. A TFR tartós reprodukciós szint alatt maradása sok országban, ideértve Kínát és Indiát is, jelentős gazdasági, társadalmi, környezeti és geopolitikai

¹ A nettó (tisztított) reprodukciós együttható azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett az egy nőre jutó leánygyermek közül az adott év halandósága mellett hányan jutnának el a szülőképes életkorba. Ha a mutató értéke 1, az a népesség stagnálását mutatja, az 1-nél nagyobb érték szaporodást, az 1-nél kisebb érték fogyást jelent. (Rózsa Gábor megjegyzése – forrás: KSH).

következményeket ígér. Az elkövetkező évek során nélkülözhetetlen lesz a megfelelő politikai megoldások érvényesítése a folytatódó alacsony termékenységhez való alkalmazkodás, egyúttal a női reprodukív egészség fenntartása és javítása érdekében.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, TFR, halandóság, vándorlás, korstruktúra, iskolázottság, fogamzásgátlás, népesedési scenáriók, előreszámítás 2017–2100, Globális Betegségteher-vizsgálat, ARIMA-modell, konfidencia-intervallum, nemzetközi összehasonlítás

RÓZSA GÁBOR

64/2020

Milyen családi-háztartási körülmények között élnek a Covid19-járvány miatt otthon maradásra kényszerülő emberek milliárdjai?

Stephanie Kramer: With billions confined to their homes worldwide, which living arrangements are most common?

Pew Research Center – Fact Tank, 2020. március 31. (online)

URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/03/31/with-billions-confined-to-their-homes-worldwide-which-living-arrangements-are-most-common/>

A koronavírus fertőzések és megbetegedések (Covid19) világméretű elterjedésével emberek milliárdjait kéri otthon maradásra, kivéve, ha a legszükségesebb bevásárlásaikat vagy egészségügyi ellátásukat intézik. Míg a karantén szabályok általában egy közösségre vonatkozóan azonosak, az egyes emberek tapasztalatai jelentősen változhatnak személyes életmódjuktól függően.

A Pew Research Center nemrégiben készült többrészes tanulmánya, amely a háztartások és családok életmódját vizsgálta százharminc országban és területen, igen jelentős különbségeket talált régióként és országonként az átlagemberek háztartásainak és családjainak nagyságát, illetve típusait illetően. Az ismertetett írás rövid betekintést nyújt a tanulmány néhány megállapításába, amely összefüggésben állhat a koronavírussal kapcsolatos karanténokkal.

Az egyszerű táblázat jól mutatja, hogyan szóródik a 4,9-es világlátlag a 6 fölötti afrikai és közel-

keleti értékektől a kevéssel 3-at meghaladó európaiakig és észak-amerikaiakig. Azokban a háztartásokban, amelyekben sokan élnek együtt, a fertőzés veszélye nagyobb, ha bármely tagja megbetegszik vagy akár tünetmentes hordozója a koronavírussal.

Gambiában és Szenegálban élnek a világ népesebb háztartásai, illetve családjai, átlagosan több mint 12 fővel, de vannak nagyobb országok is meglehetősen nagyszámú együtt élő személylyel, például Pakisztán, ahol az átlagos háztartásnagyság 8,5, Nigéria (7,7) és India (5,8). Kínában, ahonnan a koronavírus-járvány kiindult, viszonylag alacsony ez az átlag (3,8), részben a több évtized óta megvalósított egy-gyermek-politika eredményeként. Latin-Amerikában a háztartásokban élő személyek átlagos száma 4,6, vagyis kissé alacsonyabb, mint a világlátlag. Az Amerikai Egyesült Államokban az átlagos háztartásnagyság 3,4.

	Háztartások mérete
Subszaharai Afrika	6,9
Közel-Kelet és Észak-Afrika országai	6,2
Ázsia és Óceánia	5,0
Latin-Amerika és a Karib-térség	4,6
Észak-Amerika	3,3
Európa	3,1
A világ országai	4,9

1. táblázat: A háztartásokban élő személyek átlagos száma (fentről lefelé haladva)

Forrás: a Pew Research Center elemzése 2010 és 2018 közötti népszámlálási és más felvételi adatok alapján.

A koronavírussal kapcsolatos hivatalos intézkedések egyik végletén Latin-Amerikában a mexikói kormány felhívása volt, hogy egy hónapig mindenki maradjon otthon, a másikon a brazil elnök határozott kiállása, mely szerint „Brazília nem állhat le”.

A háztartás típusa is fontos a koronavírus hatásainak megtapasztalása szempontjából. Például az olyan háztartások, ahol más rokonok – nagynénik, nagyszülők, unokatestvérek – is együtt élnek a családdal a költségek és házimunkák megosztása mellett, egészen más kihívásokkal szembesülnek egy világjárvány során, mint az egyszülős családok, ahol egy felnőttnek kell gondoskodnia egy vagy több gyermekről.

A bővebb családos háztartás a legáltalánosabb együttélési forma, világszinten ilyenekben él az emberek 38%-a. Ezt követik a kétszülős háztartások – két felnőtt 18 év alatti gyermek(ek)kel –, a világnépesség 33%-ával. Indiában a népesség 54%-a él kibővített családokban, míg a kétszülő-gyermekes típus a legáltalánosabb (56%) a Közel-Kelet és Észak-Afrika régiójában, sőt Egyiptomban, Jordániában és a Palesztin területeken az arány még magasabb. Az Amerikai Egyesült Államokban is a kétszülős család a leggyakoribb (33%), a 18 éven aluli gyermekek mintegy kétharmada ilyen családban él.

A jelek szerint a gyermekek általában kevésbé betegsznek meg súlyosan a vírustól, de akaratlanul

tünetmentesen is megfertőzhetik a háztartásban élő idősebbeket. Ugyanakkor számos országban iskolákat zárnak be a Covid19 kitörése óta, amivel arra kényszerítik a szülőket, hogy ők tanítsák – vagy legalább felügyeljék – gyermekeiket otthon. Sok esetben a szülőknek megfelelő partner nélkül kell a járvány következményeit viselniük.

A világnépesség mintegy 4%-a, ezen belül a gyermekek 7%-a egyszülős családban él. Az Amerikai Egyesült Államok ez utóbbi tekintetben világszintű, a gyermekek 23%-a él ilyen háztartásban, de a világtátlagot messze meghaladó ez az arány az Egyesült Királyságban (21%), Oroszországban (18%), Franciaországban (16%) és Kanadában (15%) is.

Az idősebb személyeket különösen veszélyezteti az új koronavírus, ugyanakkor ők élnek világszinten a legnagyobb arányban egyszemélyes háztartásokban. A 60 éves és idősebb felnőttek 16%-a (ezen belül a nők 20, a férfiak 11%-a) él egyedül, míg ez az arány a 18 és 59 év közöttiek esetében csupán 4%.

Az egyedül élés egyébként is összekapcsolódhat mentális egészségi komplikációkkal, a pandémiás időszakban pedig, amikor a személyes kapcsolatokat korlátozzák, az egyedül élők mindenki másnál erősebben küzdenek a magányosság érzésével. Másfelől viszont a különélés hasznos is lehet, mivel csökkenti a háztartás más tagjaitól elkapható fertőzés veszélyét.

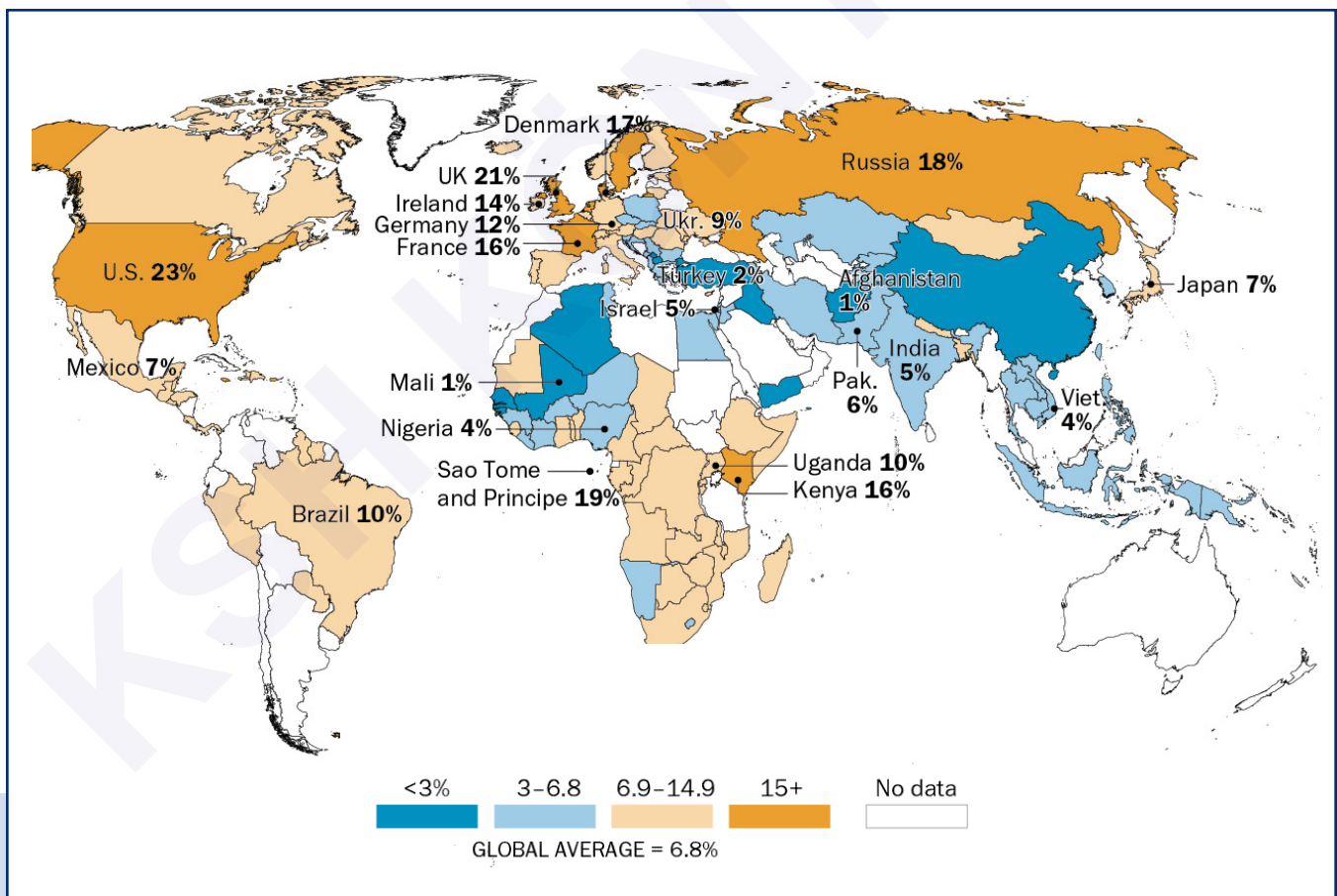
Az Amerikai Egyesült Államokban az egyedül élő idősek aránya (27%) magasabb, mint a legtöbb másik országban, részben azért, mert az egyszemélyes háztartások a gazdaságilag fejlett országokban általában is elterjedtebbek minden korcsoportot tekintve. Európában például a 60 éves és idősebb személyek 30%-a él egyszemélyes háztartásban, beleértve Franciaország, Németország, Olaszország és Spanyolország időskorú lakosait. Az Amerikai Egyesült Államokban a teljes népesség 11%-a, Európában 13%-a él egyszemélyes háztartásban, ami nagyjából háromszorosa a 4%-os világtátlagnak.

A világ más részein, így Ázsiában is, az egyszemélyes háztartások ritkábbak, Kínában például a népesség 5%-a él egyedül. A járvány által különösen érintett Iránban, valamint a kormányzat által márciusban kihirdetett három hetes lakáselhagyási tilalmat elszenvedett Indiában a népesség kevesebb mint 2%-a él egyedül. A kontinenshez tartozó országok közül Dél-Korea (21%) és Japán (15%) a kivétel, minden bizonnyal mivel viszonylag jómódúak az egy főre jutó GDP-t tekintve.

	Ázsia és Óceánia	Európa	Latin-Amerika és a Karib-térség	Közél-Kelet és Észak Afrika	Észak-Amerika	Szubszaharai Afrika	A világ országai
Kibővített családok	45%	26%	32%	27%	11%	35%	38%
Két szülő gyermekkel	31	26	39	56	33	37	33
	10	9	10	9	14	2	9
Párkapcsolat (gyermek nélkül)	7	19	6	3	20	2	8
Egyedül élő	3	13	3	1	11	2	4
Egy szülő gyermekkel	2	4	5	2	9	6	4
Poligám	<0,5	<0,5	<0,5	0,9	<0,5	11	2

2. táblázat: A különféle háztartástípusokban élő személyek aránya (%) a világ régióiban

Forrás: a Pew Research Center elemzése 2010 és 2018 közötti népszámlálási és más felvételi adatok alapján.

1. ábra: Az egyszülős családban élő 18 év alatti gyermekek aránya (%) a világ országaiban

Forrás: a Pew Research Center elemzése 2010 és 2018 közötti népszámlálási és más felvételi adatok alapján.

(A megállapítások alapját a Pew Research Centernek a 2010 és 2018 közötti népszámlálásokra és más adatfelvételekre vonatkozó adatelemzései, illetve a Nemzetközi Valutaalap amerikai dollárban számított GDP-adatai szolgáltatták.)

TÁRGYSZAVAK: koronavírus betegség (Covid19), világjárvány, karantén, háztartás- és családstruktúra, népszámlálási és demográfiai adatok, GDP, Pew Research Center, Világbank adatai, regionális és nemzetközi összehasonlítás

RÓZSA GÁBOR

65/2020

A testvérek száma és az iskolai végzettség közötti kapcsolat kohorszok szerinti eltérései huszonhat alacsony termékenységű országban

Seongsoo Choi – Riley Taiji – Manting Chen – Christiaan Monden: Cohort Trends in the Association Between Sibship Size and Educational Attainment in 26 Low-Fertility Countries *Demography*, 2020. június 22. 1035–1062. p. (online)

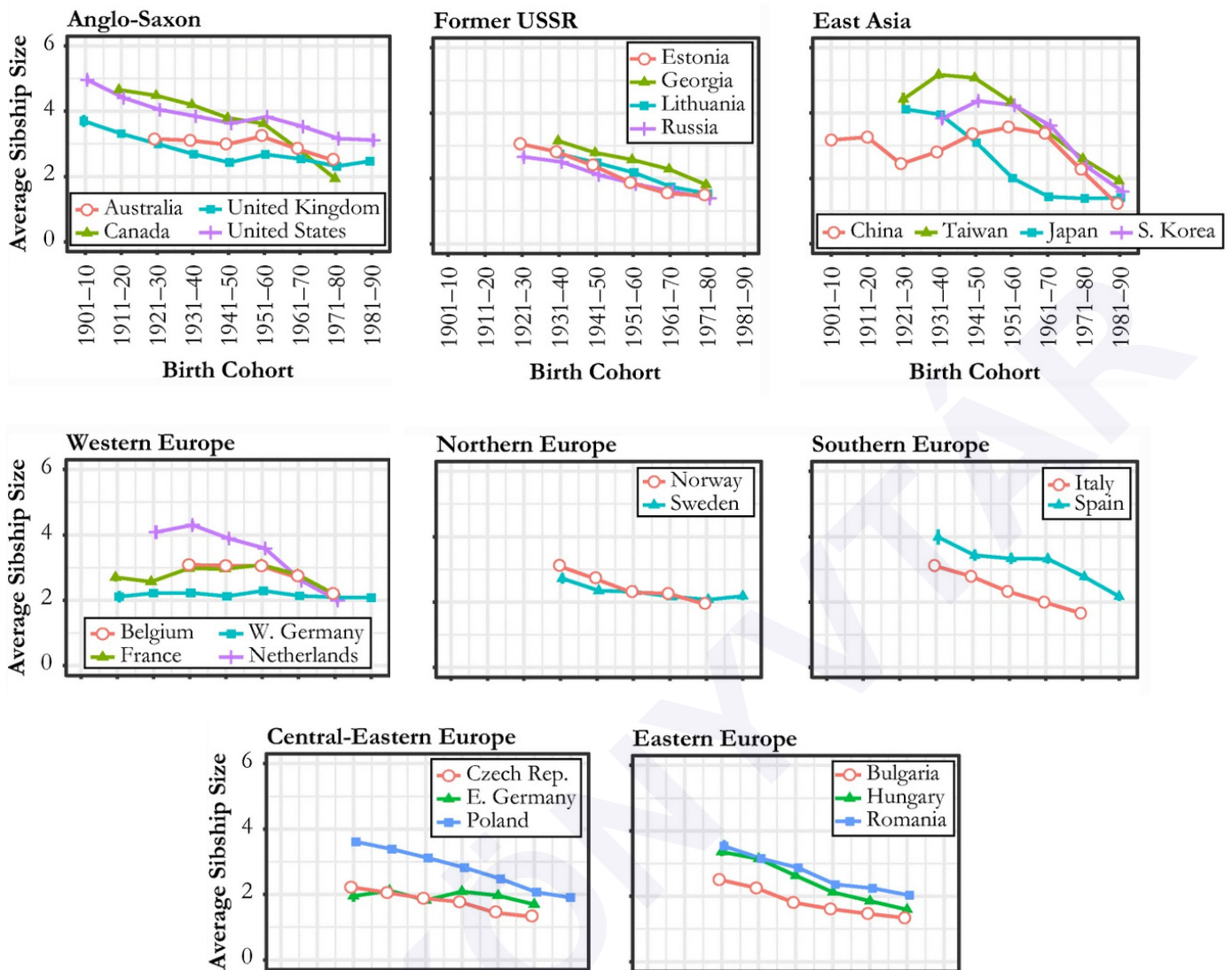
DOI: [10.1007/s13524-020-00885-5](https://doi.org/10.1007/s13524-020-00885-5)

Számos országban megfigyelhető, hogy a több testvérrel felnövő gyermekek iskolai végzettsége általában alacsonyabb, mint a kisebb létszámú családokban élőké, azonban eddig nem vizsgálták e hátrány országok közötti és országokon belüli eltéréseit. A tanulmány szerzői egy új összehasonlító adatbázis (Nemzetközi adatbázis a testvérek számáról és az iskolai végzettségről – ISEAD) felhasználásával bemutatják, hogy milyen a testvérek növekvő számának iskolai végzettségben mérhető negatív következménye, és ez hogyan változott a múlt század egyes születési kohorszainál.

Az elemzés legfontosabb megállapítása szerint az országok többségében a több testvér az iskolai végzettség megszerzésében hátrányos helyzetet teremt. Az 1931–1940 és az 1971–1980-as időszakok születési kohorszai között a vizsgálatban szerepelt huszonhat országból tizenhatban statisztikailag szignifikáns növekedés mérhető a testvérek számának az iskoláztatásra gyakorolt hátrányos hatásában, és csak kettőben mutat érzékelhető csökkenést. Azt is kimutatják,

hogy ezek a trendek alapvetően különbözhetnek a régiókon belül és azok között. Az egy újabb testvér megjelenése által okozott hátrány növekedési trendje a volt szocialista országokban a legerősebb (0,30 év) és Kelet-Ázsia államaiban (0,34 év), ettől kissé elmarad Nyugat-Európában (0,20 év). Ezzel szemben a növekvő családnagyság hátrányos hatása az iskolai végzettségre szinte eltűnik az északi (0,05 év) és az angol-szász országokban, sőt az utóbbiakban csökkenésbe fordul át (-0,11 év).

A szerzők szerint a közpolitikák szerepe és a gazdasági rendszerek átmenete észszerű magyarázatot ad a poszt-szocialista és kelet-ázsiai országokban megfigyelhető folyamatokra, valamint a folyamatosan gyengülő trendre, amely két északi országban tapasztalható. Néhány országban a hátrányokat mutató trendek erősödtek, beleértve egy német nyugat-európai országot (például Franciaország és Belgium). Ugyanakkor egyes regionális és országspecifikus trendek nem alkalmasak általános következtetések levonására. Négy nyugat-európai

1. ábra: Az átlagos testvérszám kohorsztrendjei

ország például növekvő családnagyságból származó iskolázottsági hátrányt mutat annak ellenére, hogy relatíve erős és kiterjedt közpolitikai rendszerek vannak. A szerzők hipotézise szerint a családnagyságból eredő hátrány Dél-Európára is jellemző, ilyen trendet találtak Spanyolországban, ugyanakkor nincs egyértelmű bizonyíték e téren Olaszországra. Vannak régió belüli változások, amelyekre nem találtak makroszintű magyarázatokat, mint például a korábbi Szovjetunióhoz tartozó köztársaságok esetében, de figyelemre méltó eltérések mérhetők a kelet-ázsiai országok később született kohorszaiban is. Ezért is sajnálatos, hogy az országspecifikus tényezőkre e tanulmány nem térhetett ki. Igen figyelemreméltó állítás viszont, hogy jól magyarázható a családnagy-

ságból adódó stagnáló vagy gyengülő hátrány az angolszász országokban. Ezek az államok nem mentek át az olyan makrogazdasági tényezők által befolyásolt változásokon, mint amelyek megjelentek más országokban. Megemlíthető, hogy az Amerikai Egyesült Államokban az iskolai végzettségre gyakorolt gyengülő negatív előjelű családnagyság-hatás az államilag támogatott beruházások és a kapcsolt programok eredménye lehet, amelyek kikapcsolják a családi háttérrel. A nemzetközi összehasonlítás azt sejteti, hogy a közpolitikák szerepének középpontba emelése túl általános, és szükség lenne további intézményi és kulturális tényezők figyelembevételére, más angolszász országokkal megosztva. Valójában ezekben az államokban relatíve magas a termé-

kenység, annak ellenére, hogy liberális kormányzati rendszert működtetnek (gyenge közpolitika, erős piaci megközelítések), fókuszba állítva más történeti és kulturális tényezők fontosságát, mint a vallásosság, a gyermekbarát értékorientáció és a nagyszámú bevándorló népesség. Az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban például az egyének azt érzik, ha gyermekük van, akkor az kevésbé költséges, mint más európai országokban. A családnagyságból eredő gyengülő hátrány angol-szász rendszere kapcsolatban lehet a folyamatosan magas termékenységgel és a társadalmi-kulturális tényezők fenntartásával.

E tanulmány hozzájárul ahhoz a kutatáshoz, amely vizsgálja a családnagyság alakulásának szerepét az iskolai végzettség nemzedékek közötti reprodukciójában, illetve általánosabban a társadalmi-gazdasági státus és az iskolázottság kapcsolatát nemzetközi összehasonlításban. Azt állítják, hogy a csökkenő családnagyság általános demográfiai trendje két következménnyel jár a gyermekek számára. Egyrészt az összetétel változása miatt kevesebb gyermek szenved el a nagycsaládból adódó hátrányokat, ami egyik útja a társadalmi-gazdasági státus nemzedékek közötti továbbadásának. Másrészt felismerve a nagycsaládok hátrányát, kiscsaládok válhatnak jellemzővé, ahol teljesíteni tudják a magas iskolai végzettség megszerzésének követelményét. A szerzők szerint a társadalmi és gazdasági intézményekben és politikákban végbemenő többrányú makroszintű változások mérsékelhetőek, és összekapcsolhatják a nemzedékek közötti folyamatokat.

Ráadásul a családnagyság növekvő szintje a szülői iskolázottság szempontjából számos országban azt vonja maga után, hogy a családnagyság változtatása fontos tényező lehet az oktatás generációk közötti reprodukciójában. A korábbi kutatások azt mutatták, hogy a gyermekek száma (szülői perspektívából) fontos közvetítő láncszem az iskolázottság reprodukciójában. A demográfiai átmenet idején tapasztalt csökkenő családnagyság nem egyformán alakul a szülők társadalmi-gazdasági csoportjai szerint. Ha ez utóbbi lejtő a családnagyságban egyre inkább negatívvá válik (például kevesebb gyermek születik a magas társadalmi-gazdasági státusú szülők-től) és a kiscsaládok előnye válik egyre nagyobbá, a potenciális szülők korlátozni fogják családnagyságukat, hogy utódaik számára előnyöket szerezzenek. A növekvő családnagyságból eredő hátrányok a volt szocialista és kelet-ázsiai országokban azt mutatják,

hogy sokan választják ezt a stratégiát a magas státusú csoportokhoz tartozók közül. A trend ezekben az országokban a kis családméret felé halad, ahol meg kellene érteni, hogy milyen a generációk közötti mobilitás és annak érzékelése.

A szerzők átfogó kutatásokat javasolnak, és hangsúlyozzák a demográfiai változások szerepét a társadalmi-gazdasági előnyök és hátrányok generációk közötti továbbadásában. Az utóbbi időben több tanulmány rávilágít a házasságban és a termékenységben meglévő különbségek fontosságára a nemzedékek közötti mobilitás szempontjából. Az alacsony termékenységű társadalmakban az elmúlt évtizedekben a társadalmi rétegződés új mintái bukkantak fel mind a házasság, mind a termékenység terén. Például egyes országokban pozitív előjelű kapcsolatot találtak a termékenység és a női munkaerő piaci részvétel között, vagyis a nők gazdasági szerepének erősödése a termékenység fontos előrejelzőjévé válik. A családnagyság ilyen rétegződést mutató mintái nem egyformán jelennek meg a társadalmakban, mert nagyban függenek az országspecifikus intézményektől és politikáktól. A nők gazdasági szerepének növekedése összefügg relatív jólétükkel és javuló életlehetőségeikkel. Egyes országokban sikerült megvalósítani azokat a strukturális körülményeket, amelyek szükségesek a nők sikeres iskoláztatásához, mások viszont kudarcot vallottak a hagyományos csapdák legyőzésében a megfelelő politikai támogatás hiánya miatt. A demográfiai tényezők szerepe a források és a státus nemzedékek közötti átadásában gyakran változhat, mégpedig inkább kiszámítható, mint véletlen tényezőként.

E dolgozat egyik korlátja, hogy csak az alacsony termékenységű országokat vizsgálja, ami szűkíti a megállapítások általánosabb érvényességét. Nem veszi be például az összehasonlításba a valaha magas, de most alacsony termékenységű országokat, illetve a valaha magas és még mindig legalább közepes termékenységű társadalmakat.

TÁRGYSZAVAK: családnagyság, testvérek száma, iskolai végzettség, társadalmi-gazdasági státus, kohorszvizsgálat, legkisebb négyzetek módszere, alacsony termékenység, nemzetközi adatbázis, nemzetközi összehasonlítás

HAJNAL BÉLA

A németországi népességkutatás új adatinfrastruktúrája

Bernhard Gückel: Eine neue Dateninfrastruktur für die demografische Forschung
Bevölkerungsforschung Aktuell, 2020. 1. sz. 8–9. p.

URL: https://www.bib.bund.de/Publikation/2020/pdf/Bevoelkerungsforschung-Aktuell-1-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=4

A Német Szövetségi Népességkutató Intézet (Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung – BiB) folyóirata a németországi új családkutatási panelről (FReDA – Das familiendemografische Panel) tudósít. A projekt résztvevői:

- a Német Szövetségi Népességkutató Intézet (BiB), a FReDA projekt irányítója,
- a GESIS Társadalomkutató Intézet (Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften),
- a Kölni Egyetem által képviselt konzorcium, amely a családtagok kapcsolatait tanulmányozza a PAIRFAM (Relations and Family Members) programjaival.

A bemutatott új projekt támogatási előirányzata 2024-ig mintegy 12,5 millió euró, amelyet a szövetségi oktatás- és kutatásügyi, valamint belügyi minisztériumi költségvetési fejezetek tartalmaznak.

A már kialakított panelek (Generations and Gender Survey – GGS, németországi családpanel) adatfelvételei koordináltan folytathatók a FReDA-projekt keretében. Az említett németországi adatfelvételek az Európai Unió családkutatási adatbázisaihoz kapcsolódnak.

A kutatók a panelekbe választott, párkapcsolatban levő férfiakat és nőket korábban is rendszeresen kérdezték, az új projekt keretében összehangolják a családdemográfiai kutatások intézményeinek feladatait. A GGS-panel legutóbbi németországi adatgyűjtése 2008-ban volt, a PAIRFAM paneljének folyó felvételei 2022-ig tartanak. Az évek során információhiány mutatkozott, és az adatigényeknek megfelelően alakítják ki a FReDA-projekt koordinált felvételeit a családdemográfiai témakörökben.

A GGS felvételi eredményeinek nemzetközi összehasonlításai háromévente követik egymást, a FReDA

a panelbe választottak adatait ehhez az európai projekthez is igazodva évente méri fel. A projekt kutatási eredményei, összehangolt adatbázisai szakmai információkat, ajánlásokat szolgáltatnak a családügyi szakpolitika döntéseihez is.

A FReDA 2020-ban induló panelje több mint 14 ezer megkérdezettet tartalmaz, akik jelenleg a 18–49 éves korcsoportokba tartoznak. Az éves kikérdezés történhet online kapcsolattal, valamint postai úton. A panelbe azok választhatók, akik megfelelő választ adtak a toborzáskor feltett kérdésekre.

A családdemográfiai projekt közreadott kutatási eredményei interdiszciplináris felhasználásra alkalmasak, ide értve

- a családszociológia,
- a családdemográfia,
- a pszichológia,
- a családi gazdálkodás,
- az adatgyűjtési módszertan,
- a közegészségügy

és sok egyéb szakterület tanulmányainak adatigényeit.

A FReDA-projekt „lélegző” infrastruktúrája a családdemográfia mutatósorozatait 5, 10 évnyi vagy annál is hosszabb távlatban képes szolgáltatni, megfelelő továbbvezetés és rendszeres tartalmi, módszertani fejlesztések eredményeként. Kialakították a projekt egyes nyitott kutatási moduljait, azok pályázati feltételeit. A projekt a kutatási ötletek támogatási igényeinek versenyztetését valósítja meg, átlátható értékeléssel. Minden igazoltan felkészült kutató részt vehet a projekt feladataiban.

A projekt közleménysorozata a nem tudományos közvéleményt is tájékoztatja a családdemográfia

kutatások fontosabb eredményeiről, szakpolitikai ajánlásairól.

Néhány példa a FReDA-projekt kiemelt kutatási témaköreire:

- A családok eredetileg tervezett gyerekvállalási terve miért nem valósul meg az évek múltával?
- Milyen jellegzetes kulturális, jövedelmi, családpolitikai összefüggés magyarázza a gyerekvállalás időbeli eltolódását, milyen releváns mechanizmusokkal?
- A családok – a már megszületett gyereket követően – milyen családnagyságot terveznek hosszabb távon, milyen ütemezéssel?
- A németországi bevándorlás miként befolyásolja a teljes termékenységi arány alakulását, a családok (rétegekre jellemző) gyerekszámát?
- Milyen hatású a családokra a nők foglalkoztatása, a nemek szerepvállalása, a munkaerőpiac, a családpolitika?
- Milyen felmért következményei vannak a válásoknak?
- Milyen a családi nevelés, a szülők és a gyerekek viszonya?

- Hogyan alakulnak az életkörülmények, és milyen a válaszolók elégedettsége?

A projektet irányító intézmény (BiB) koordinálja a kérdőívek kialakítását, a nyilvánosságra hozott eredményeket, a tájékoztatást, a résztvevők feladatait. Az intézmény a tartalmi koordináció mellett az adatfelvételi metodikát és infrastruktúrát is fejleszti, összhangban az Európai Unió Generations and Gender Programjának (GGS) adattovábbítási előírásaival.

A projekt a szakmai közvélemény rendszeres tájékoztatására hírleveleket ad ki, felhasználói konferenciákat szervez és a szakpolitikai kérdésekhez kapcsolódó szakmai háttér tanulmányokat állít össze. A BiB feladata a költségvetési előirányzatokkal kapcsolatos jelentéstétel és elszámolás, a támogató szaktárcák előírásainak megfelelően.

TÁRGYSZAVAK: családkutatási projekt (FReDA), adatgyűjtés, GGS, Szövetségi Népeségkutató Intézet (BiB), GESIS, PAIRFAM-konzorcium, Németország, 2020–2024

NÁDUDVARI ZOLTÁN

67/2020

Túl sok és ugyanakkor kevés is: a császármetszés kettős terhe

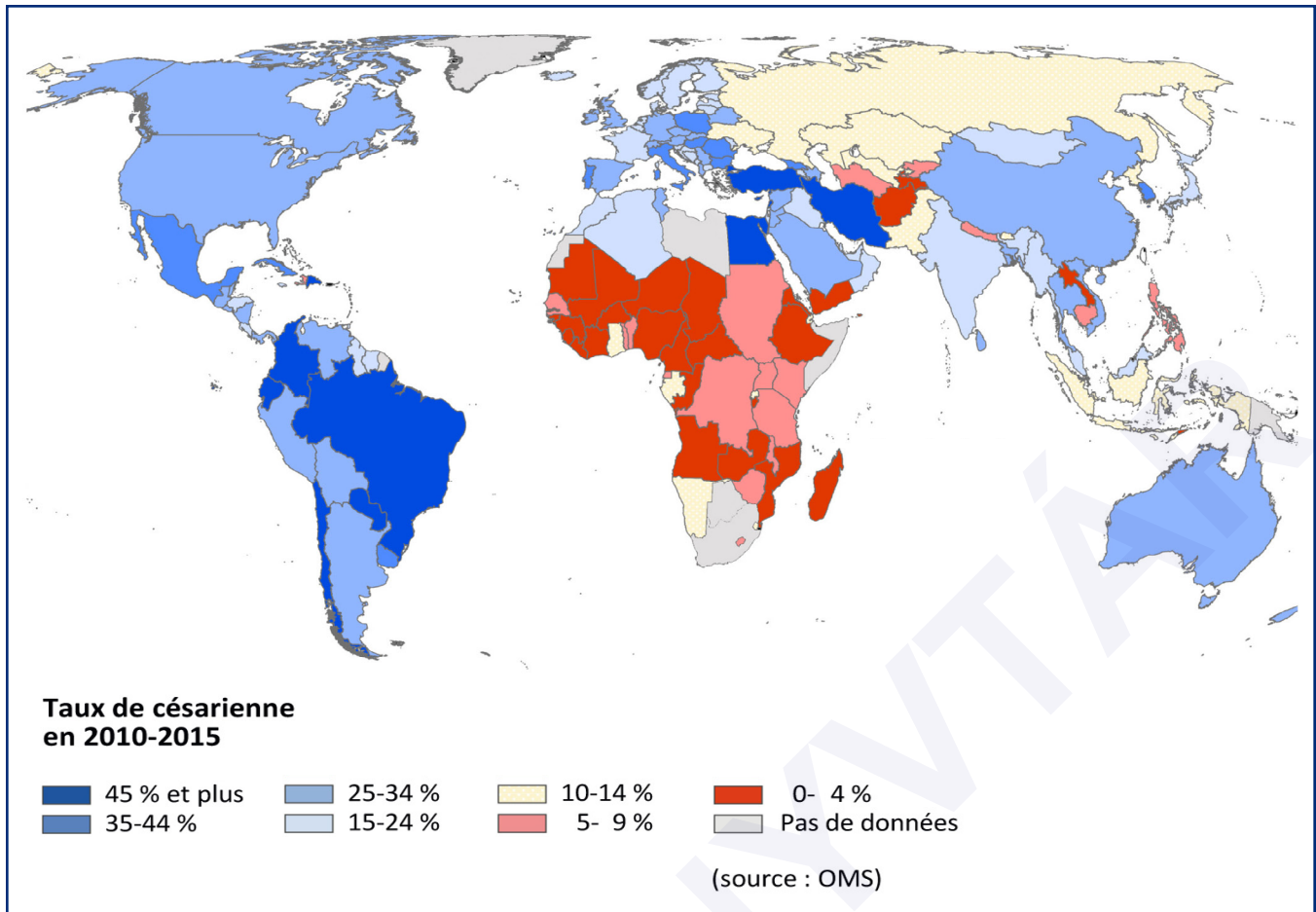
Alexandre Dumont – Christophe Z. Guilmoto: Trop et pas assez à la fois: le double fardeau de la césarienne

Population&Sociétés, 2020. 581. sz. 1–4. p.

URL: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/30459/581.population.societes.septembre.2020.cesarienne.fr.pdf

A császármetszés sebészi beavatkozás, amellyel megakadályozható az anyák és újszülöttek halálózása, amennyiben elvégzése orvosilag indokolt. Világméretben a császármetszés aránya nőtt az elmúlt

évtizedekben. Egy százötven országra kiterjedő friss becslés szerint az összes szülés 21%-a császármetszéssel történik, az átlagok országtól függően 1% és 58% között változnak. A császármetszések globális aránya

1. ábra: A császármetszési arányok különbségei a világ országaiban, 2010–2015

Forrás: WHO.

negyedszázad alatt majdnem megháromszorozódott, az Egészségügyi Világszervezet (WHO) becslései szerint az 1990. évi 6,7%-ról a 2014. évi 19,1%-ra. Egy bizonyos szintet meghaladva a császármetszések megnövekedett gyakorisága nem járt jelentős előnyökkel az anyák egészsége vagy a perinatális állapot szempontjából, ami arra utal, hogy e műtétek egyre nagyobb hányada nem szükséges. Az viszont igaz, hogy amennyiben nincs hozzáférés megfelelő időben a császározáshoz egy szülészeti komplikáció során, az anya és a gyermek élete is veszélybe kerülhet. Számos nő szembesülhet ezzel a problémával terhessége idején, főként azokban a szegény országokban, amelyekben az egészségügyi rendszer alacsony színvonalú, és nem tud minden nő szükségleteinek megfelelni. Másfelől viszont a császármetszés rövid és hosszabb távú kockázatokat is rejt mind a nőket, mind a gyermekeket, mind pedig a jövőbeli terhességeket illetően, továbbá jelentős egészségügyi kiadásokkal jár. Ezek a kockáza-

tok magasabbak olyan helyeken, ahol a nők korlátozottan férnek hozzá jó minőségű szülészeti ellátáshoz.

A császármetszések gyakoriságának kitartó emelkedése világszerte gondot okoz az egészségügy számára. 1985-ben a WHO által felkért szakértői csoport 10 és 15% közötti sávban állapította meg a császármetszések ideális arányát a szüléseken belül. Ezekkel a határokkal kapcsolatban számos kritika hangzott el a nemzetközi tudományos és orvosi körök részéről, de egyes esetekben félre is értelmezték. A határok nem közvetlenül az egészségügyi intézetekre értendők, amelyek betegállománya jelentős mértékben eltérő lehet, hanem a terhes női népesség egészére. A WHO 2015-ben felhívást tett közzé a világban végrehajtott császármetszésekről, és megerősítette a 10–15%-os arányt mint ideális tartományt a népességre vonatkozóan. 10% alatt a császármetszési szükségletek nem teljesen tudnak megvalósulni, ami az anyai és perinatális halálozások többletéhez vezethet. A 10% feletti arányok sem biztosítanak önmagukban többlethasznot az anyai és a perinatális halandóság terén, míg 15% felett megnő a visszaélészerű alkalmazások kockázata.

A tanulmány két statisztikai adatsor kombinációját használja. Az egyik a WHO 2019-ben közzé tett

becslése az országok népességében történt születekre jutó császármetszések arányáról a 2010 és 2015 közötti időszakra vonatkozóan. A számok csak 174 országról állnak rendelkezésre, kimaradt például Görögország, ahol nemhivatalos források alapján a sajtó 2017-ben 57%-os becslést tett közzé, Tajvan (nemhivatalos adatok szerint 33% 2008-ban) és Dél-Afrika (26% 2015–2016-ban). Voltak olyan országok is, amelyekre semmiféle becslés nem volt elérhető (Pápua-Új-Guinea, Líbia, Szomália, Botswana). A másik statisztikai adatsor az ENSZ Népesedési Főosztályától származik, a 2010 és 2015 közötti születésszámok országonkénti átlagos számát bemutatva. Ez utóbbi adat a fenti arányokkal kombinálva adja meg a császármetszések évenkénti becsült számait.

A császármetszések aránya a WHO szerint 1% és 58% között változik a világ különböző országaiban. Huszonnyolc olyan országot találtak, amelyben az arány különösen alacsony, 5%-nál kisebb. Ezek háromnegyede a szubszaharai Afrikában, kisebb része Ázsiában található, a legalacsonyabb arányok Niger, Csád, Etiópia, Madagaszkár és Kelet-Timor esetében mutathatók ki (2% alatt). A hátrányos helyzetben lévő nagyobb országok között említhető Mali (2%), Nigéria (3%), Afganisztán (3%) és Kongó (5%). A császármetszéses születek aránya fokozatosan emelkedik a fejlettség szintjével, és már több mint száz ország lépi át a WHO által ajánlott 15%-os felső korlátot, sőt 43 országban 30% feletti az arányok. Ez a csoport földrajzi tekintetben heterogén, vannak közöttük európai országok, mint Ciprus (57%), Grúzia (41%), Románia (40%) és Olaszország (35%), de csaknem felerészben latin-amerikai országokról van szó, ahol hosszú hagyománya van a császármetszéses szülésnek. A Dominikai Köztársaság jár az élen (58%), Brazília (55%), Chile (50%) és Ecuador (49%) követi. Megfigyelhető ugyanakkor az emelkedő tendencia a Közel-Kelet és Kelet-Ázsia egyes részein is, például Törökországban, Libanonban és Iránban (46% és 48% közötti arányokkal), illetve Dél-Koreában (39%) és Kínában (35%). A császármetszési arány általánosságban kapcsolódik a fejlettség szintjének főbb mutatóihoz (jólét, oktatás, alacsony termékenységi és a magánszektor egészségügyben való elterjedéséhez). Ezek az összefüggések azonban nem adnak magyarázatot egyes regionális polarizálódásokra, mint ami például Latin-Amerikában megfigyelhető. A császározás terjedése mögött sokszor nem egészségügyi indokok, hanem a páciensek és az orvosok egyéb érdekei állnak. Ugyanakkor a leggazdagabb és nagyon fejlett egészségügyi rendszerű

országok között is vannak, amelyek ellenállnak a császározás további terjedésének, mint például Finnország, Hollandia, Svédország és Japán, ahol az arány nem éri el a 20%-ot.

Vegyük azokat az országokat, amelyekben a császármetszéses születek aránya kívül esik a 10–15%-os ajánlott sávon. Ezeknél a tanulmány éves deficitéről és többletről szól, például Kolumbia esetében, ahol a császármetszések aránya 46%, a 15%-os felső korláthoz képest 31 pont a többlet, ami az évenkénti 746 ezer születet figyelembe véve 230 ezer császározási többletet, egyúttal az évenkénti összes születek 31%-át és a végrehajtott császármetszések kétharmadát tette ki a 2010–2015-ös időszakban. Azokban az országokban, amelyek a 10%-os küszöb alatt vannak, világszinten 2,1 milliós az évenkénti császármetszési összedeficit, az érintett országokban történő születek 6%-a. A szubszaharai afrikai országok e vonatkozásban élen járnak, például Nigéria (évenkénti ötszázszáz császármetszési deficit), Etiópia (260 ezer), Kongó (150 ezer), Angola (hetvenezer) stb. A másik oldalon 11,9 milliós ösztöbblettel számolhatunk a 15%-os ajánlott arány felett teljesítő országokban, ami egyben a világban végrehajtott császármetszések 42%-át képviseli. Az ilyen országok földrajzi és egyéb tekintetben is meglehetősen különbözőek, ide tartozik például Kína (évenként 3,5 millió császármetszési többlettel), Brazília (1,2 millió), Egyiptom (930 ezer) és az Amerikai Egyesült Államok (670 ezer), míg Európa és a Maghreb országai viszonylag hátrébb sorolhatók. Miközben számos ország túlzásba viszi a császározás gyakorlatát, a szegény országokban ennek ellenkezője, a jelentős deficit érvényesül, ami valós halálozási kockázatokat jelent a szülés alatt és után.

Az ismertetett helyzet egyszerre teszi szükségessé a veszélyeztetett népességek kockázatmentes szüléshez jutásának biztosításával, valamint az orvosi indok nélkül végrehajtott császármetszések elleni harccal összefüggő erőfeszítéseket. Egészségügyileg nem alátámasztható esetek előfordulnak a fejlődő országok középosztályainál is, például Indiában, Indonéziában, sőt Afrika egyes országaiban is. Mindez a nemzeti egészségügyi hatóságokat egyfelől a születek fokozott egészségügyi támogatására, másfelől a császározás ellenőrzés nélküli terjedésének megelőzésére kényszeríti. A császármetszés gyakorisága ezzel együtt valószínűleg növekedni fog a jövőben.

A császármetszés terjedése koránt sincs megrekedve a világon. Aránya növekszik ott, ahol addig az átlag alatt volt, néhol nagyon is gyorsan, például Dél-

vagy Délkelet-Ázsiában. Ennek első jelei különösen a legkevésbé fejlett országokban mutatkoznak meg, ahol a biztonságos szüléshez való hozzáférés még mindig nagyon korlátozott, elsősorban a vidéki területeken és a szegények körében. A császármetszések arányának növekedése észrevehető az alacsony és közepes jövedelmű országok városaiban és gazdagabb községeiben is, ami súlyosítja a reprodukív egészséghez való hozzáférés terén mutatkozó belső egyenlőtlenségeket. A fejlődő világban egyre terjed a szülés „modern” és biztonságos modellje, amely túlzó mértékben épít az orvosi ellátásra. Nő a sebészi köz-

reműködéssel történő szülések gyakorisága, amiben szerepet játszanak a fölösleges császármetszések is. Ezeket a szülő nők kényelme, az orvosok csekélyebb erőfeszítése és a magánklinikák profitja „indokolja”. A terápiák ilyen eszközállományának mérsékléséhez az orvosok és a páciensek világának közös fellépésére lenne szükség.

TÁRGYSZAVAK: szülés, császármetszés, WHO-ajánlás, anyai és perinatális halálozás, regionális és országok közötti összehasonlítás, 2010–2015

RÓZSA GÁBOR

68/2020

A fiatal felnőttek kapcsolatai a bizonytalanság időszakában: az együttélés esete az Amerikai Egyesült Államokban

Wendy D. Manning: Young Adulthood Relationships in an Era of Uncertainty: A Case for Cohabitation

Demography, 2020. 799–819. p.

DOI: [10.1007/s13524-020-00881-9](https://doi.org/10.1007/s13524-020-00881-9)

A családi helyzet változása a vizsgált évjáratok összehasonlított mintáiban egymástól eltérő életkorban és társadalmi környezetben történt.

A nem házas együttélések aránya a 25–29 éves nők népszámlálási mintájában 1990-ben 10%, 2000-ben 16%, 2010-ben 24% és a legutóbbi, 2015. évi országos felmérésben 27%.

Az 1988. évi felmérésben válaszolt 29–31 éves nők 82%-a volt valaha házas és 42%-a volt valaha (házasságon kívül) együtt élő. A későbbi, 2013. évi felmérés számarányai (61% és 74%) azt a tartós tendenciát jelzik, hogy az Y generáció növekvő arányban választja a házasságkötés nélküli együttélést az Amerikai Egyesült Államokban. A cikk összehasonlítja a két nemzedék mintájának mutatóival e tartós folyamat magyarázó tényezőit.

A nem házas és együtt élő nők rátájának változása egymástól eltér az ország három népcsoportjában.

A nők házasságkötési, gyerekvállalási döntése összefügg az iskolai végzettséggel.

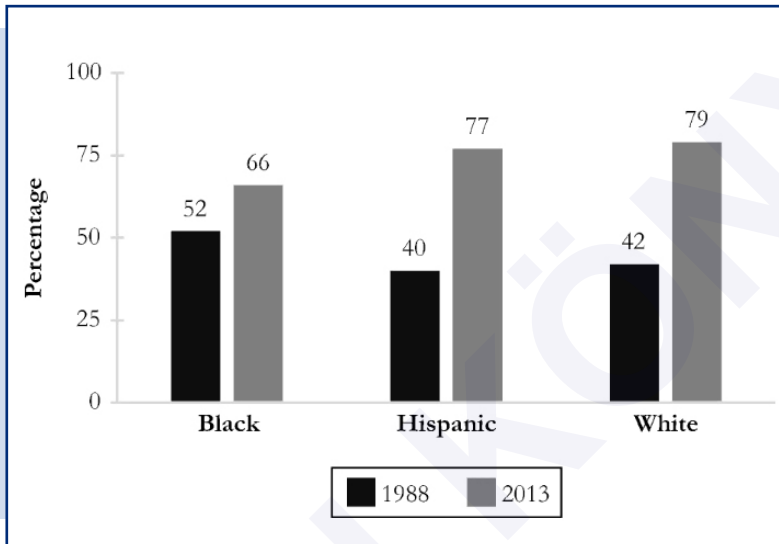
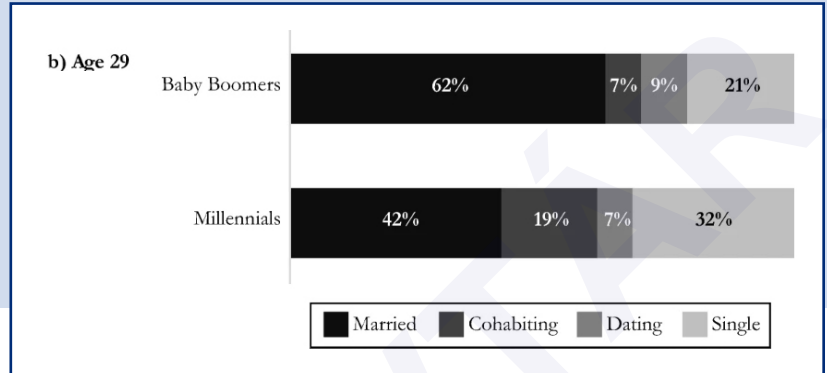
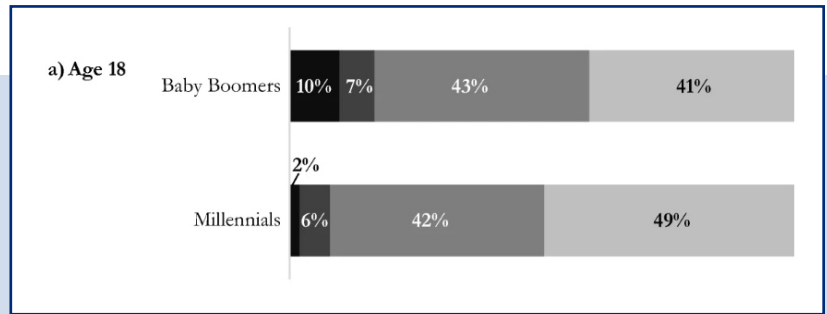
Az „összeköltözött” nem házas fiatal felnőttek együttélése véget ér, amikor megszűnik a kapcsolat, és ennek számaránya a baby boom generáció 1988-as mintájában kisebb, mint az Y nemzedékében 2013-ban.

A cikk összehasonlítja a két generáció fontosabb demográfiai mutatóit. Kiemelt magyarázó tényező a párkapcsolatokban a termékenység, a (nem házas) együttélés, az első és az ismételt házasságkötés rátája, az átlagos életéveik szerint.

A fiatal felnőtt házasságon kívüli párkapcsolata („összeköltözése”) több tényezőtől függ, amit egyidejűleg befolyásolnak a személyes felkészültségnek,

1. ábra: A fiatal felnőttek családi állapota 18 éves (bal oldali ábra) és 29 éves (jobb oldali ábra) életkorban generációk és kategóriák* szerint az Amerikai Egyesült Államokban, százalék (a kohorsz mintája = 100)

*A felső diagramok az 1946 és 1964 közötti baby boom, az alsók az Y generációra (1980 és 1995 közötti évről) vonatkozó százalékos megoszlások, a családi állapotok (balról jobbra) házas, együtt élő, párkereső, egyedül él (szingli).

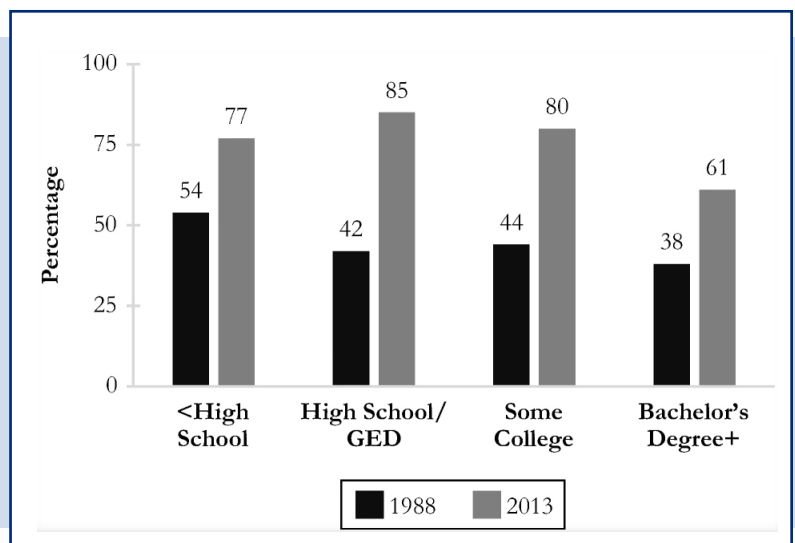

2. ábra: A korábban már (házasságon kívül) együtt élők számaránya a 29–31 éves nők csoportjában népcsoport* szerint az Amerikai Egyesült Államokban, 1988-ban és 2013-ban, százalék (a kohorsz mintája = 100)

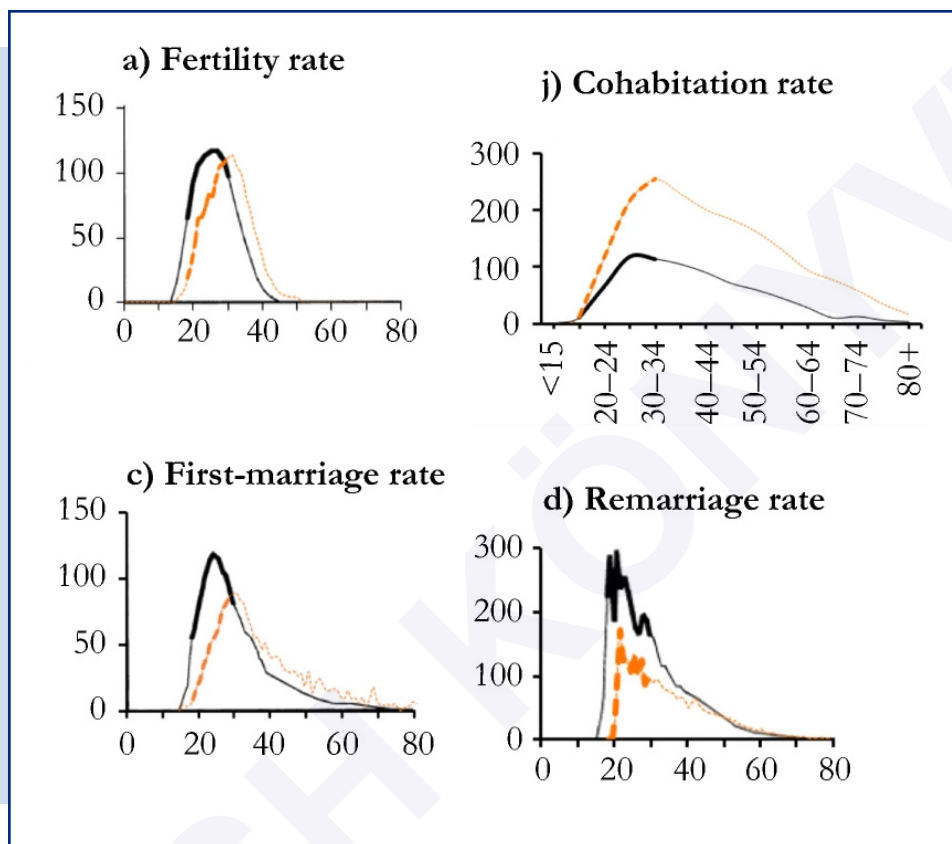
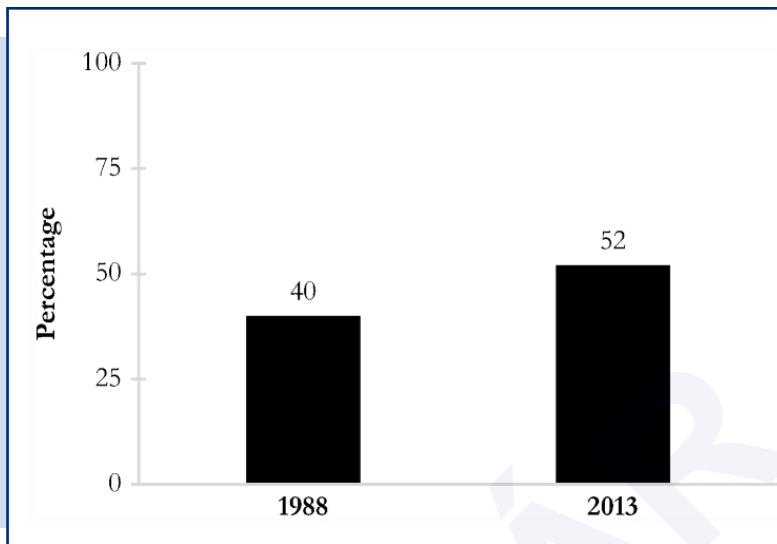
*A népcsoportok balról jobbra: fekete, spanyol-ajkú és fehér.

3. ábra: A 29–31 éves nők iskolai végzettségének* számaránya az Amerikai Egyesült Államokban, 1988-ban és 2013-ban, százalék (a kohorsz mintája = 100)

*A legmagasabb iskolai végzettség (balról jobbra): középiskolánál alacsonyabb, középiskolai (a felnőttképzéssel együtt), felsőfokú, a BSC alapképzésnél magasabb szinten.

4. ábra: Az összeköltöztek (nem házas) együttélését korábban megszüntető 29–31 éves nők számaránya az Amerikai Egyesült Államokban, 1988-ban és 2013-ban, százalék (a kohorsz mintája = 100)

5. ábra: A termékenység – a) felső sor, bal oldal –, az együttélés – j) felső sor, jobb oldal –, az első házasságkötés – c) alsó sor, bal oldal – és az újraházasodás – d) alsó sor, jobb oldal – számaránya évjárat* és átlagos életkor szerint az Amerikai Egyesült Államokban, ezrelék (a női kohorsz mintája = 1000)

*A folytonos vonal a baby boom, színes vonal az Y generáció mutatósorozata az idézett adatforrások szerint.

a társas kapcsolat szándékának és képességének részletesen elemzett összefüggései.

A baby boom generáció mintegy 90%-a kötött házasságot 40 éves koráig az American Community Survey (ACS) felmérés eredményei szerint, az 1965 és 1979 közötti évjárat (X nemzedék) férfi mintájában 75%, a nőkben 80% ez a számarány, az Y generáció várható rátái 65%, illetve 69%. Várhatóan ennél is alacsonyabbak lesznek az előreszámítások szerint.

A baby boom generáció túlnyomó része előzetes együttélés nélkül kötötte első házasságát. Az Y generáció mintájának mintegy 70%-a nem élt párkapcsolo-

latban, mielőtt házasságot kötött. A nyolcvanas évek elején a felmért női minta 13%-a mással élt együtt a házasságkötése előtt, ez a ráta mintegy 33% 2013-ban. Az első összeköltözéssel kapcsolat nem a házasságkötés kapcsán történt a fiatal nők legutóbbi mintája mintegy 81%-ának esetén.

A baby boom generáció mintegy 66%-a házasságot is kötött a korábbi, együtt élő partnerével. Ez a számarány 2013-ban mintegy 40% az Y generáció mintájában. Ebben a mintában mintegy 75% a korábbi együttélés felbomlása után újabbat kezdett. A baby boom generáció rátája ennél kisebb, és akár 4

évig nem is kezdett új párkapcsolatot, míg az Y generáció esetén ez átlagosan 2 év. A két generáció összehasonlítása a gyerekvállalás mutatóit is tartalmazza mind a házaspárok, mind az együtt élő (összeköltözött) férfiak és nők mintáiban.

A két generáció párkapcsolatai további mélyebb demográfiai, társadalmi, gazdasági és szociológiai tanulmányokat igényelnek. Világszerte tapasztalt tendencia, hogy a fiatal felnőtt a korábbinál gyakrabban választ együttélést, ami összefügg a meg-

élhetés növekvő bizonytalanságával, a későbbi gyerekvállalással, a házasságnál kötetlenebb partnerkapcsolat előnyeivel.

TÁRGYSZAVAK: évjárat, baby boom generáció, X és Y generáció, családi állapot, házasság nélküli együtt élő párkapcsolat, házasság, válás, statisztikai adatforrás, demográfiai mutató, Amerikai Egyesült Államok, 1988, 2013

NÁDUDVARI ZOLTÁN

69/2020

Frissített adatok a németországi együttélési formákról és háztartásokról

Bereich „Lebensformen und Haushalte“ aktualisiert
Demografische Fakten, 2020. június 30.

URL: https://www.bib.bund.de/DE/Aktuelles/2020/2020-06-30-Demografische-Fakten-Aktualisierung-Lebensformen-Haushalte.html;jsessionid=76C0DCD964BEBB27B1D058C23140BB14.1_cid389

Mennyien élnek közös háztartásban, egyedül, házasságban, illetve elváltan Németországban? A Szövetségi Népeségkutató Intézet (BiB) több mint hatvan frissített ábrával és térképpel ad választ ezekre a kérdésekre. A rövid írás ezek közül két példát mutat be.

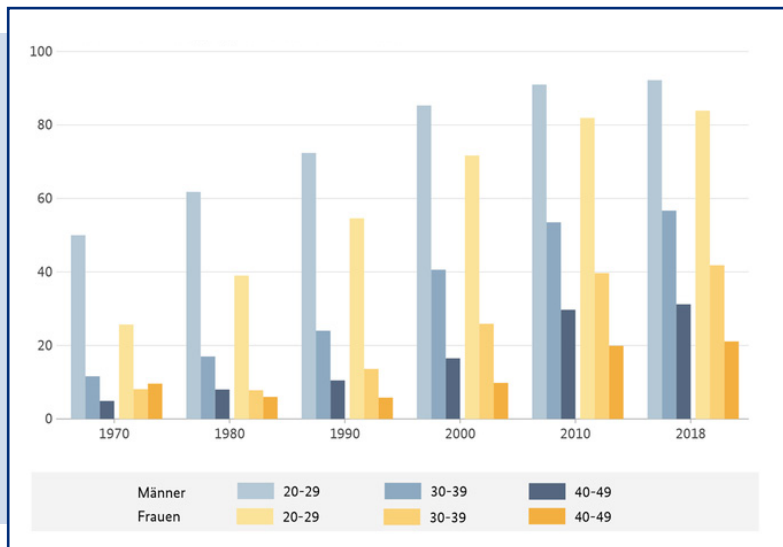
Németországban a 20 és 40 év közötti népesség jelentős többsége nőtlen, illetve hajadon. A 20–29 éves férfiak több mint 90%-a, míg a nők több mint 80%-a még nem élt házasságban, ez az arány a 30–39 éveseknél a férfiak esetében még mindig eléri a közel 60%-ot, míg a nőknél jó 40%.

1970-es adatokkal összehasonlítva az derül ki, hogy a fenti két korcsoport közül a fiatalabbaknál a nőtlen férfiak aránya megduplázódott, a hajadonké több mint háromszorosára nőtt. Ugyanebben a közel fél évszázadban a 30–39 éveseknél az arányok növekedése még szembeötlőbb, a nőtlen férfiak aránya háromszoros, a hajadon nőké ötszörös.

E számok azt mutatják, hogy a vizsgált időszakban jelentős változások következtek be az együtt- és különélés formáiban.

Ugyanakkor az adatok arra is utalnak, hogy egyrészt az első házasságkötésekre jóval magasabb korban kerül sor, másrészt jelentősen megnőtt a házasságkötés nélkül együtt élő párok aránya. A férfiak átlagosan 35, a nők 32 éves korukban, vagyis 9 évvel idősebben kötik első házasságukat, mint a fél évszázaddal korábbiak.

A házaspárok iskolai végzettségének szintje nőtt az utóbbi évek és évtizedek során, részben az oktatás általános térnyerése miatt, részben a házastársak közötti iskolázottsági szintkülönbség csökkenése, a nők felsőbb iskolai végzettségének erőteljes terjedése eredményeként. 2018-ban Németország egészét tekintve a házasságot kötöttek közel 63%-ánál (Nyugat-Németországban ennél kicsit kevesebb 61,4,

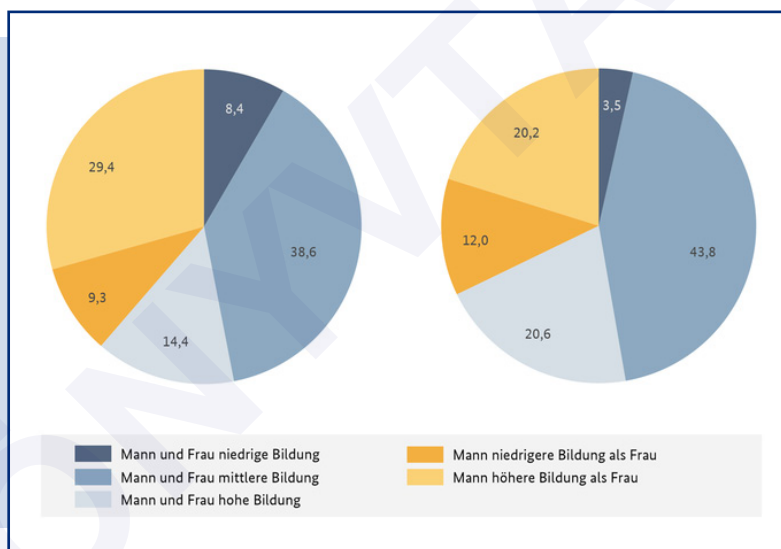

1. ábra: Nőtlenek és hajadonok korcsoportok és nemek szerint, az adott korcsoportú és nemű népesség százalékában (1970–2018)

Forrás: a Szövetségi Statisztikai Hivatal, valamint a Szövetségi Népeségkutató Intézet (BiB) számításai.

2. ábra: A házaspárok tagjainak iskolai végzettsége szerint (bal oldalon Nyugat-Németország Berlin nélkül, jobb oldalon Kelet-Németország Berlinnel)

Forrás: Szövetségi Népeségkutató Intézet (BiB) és Szövetségi Statisztikai Hivatal, mikrocenzus.

a keleti országrészben valamivel több, 67,9%) a két fél iskolai végzettsége azonos szintű volt, mégpedig többnyire középfokú, ideértve a befejezett kétszintű szakiskolai képzéseket is (sötétebb szürke az ország két felének iskolázottsági megoszlását bemutató grafikonokon). Ugyancsak összesítésben 28% körüli az olyan házaspárok aránya, amelyeknél a férj és alig 10% azoké, ahol a nő iskolai végzettsége a magasabb (az alábbi ábrán a világosabb, illetve a sötétebb sárga mezők mutatják a megoszlás különbségeit is az ország két felében).

Az iskolázottsági szint általános növekedése a házastársak magasabb végzettségében is megnyilvánul. Jelentősen csökkent azoknak a házaspároknak az aránya, amelyekben mindkét fél alacsonyabb iskolázottságú (sötétkék), míg nőtt azoké, amelyek

mindkét tagja felsőfokú végzettséggel rendelkezik (világosabb szürke). A Kelet- és Nyugat-Németország eltéréseit mutató ábra szerint a házastársak iskolai végzettségének szintjei közötti eltérések jóval kevésbé hangsúlyosak az ország keleti felében, mint a nyugaton. Ettől az általános megállapítástól eltérően nyugaton a kelethez képest jóval nagyobb a házaspárok között azok aránya, ahol a férj végzettsége magasabb a feleségénél (29,4, illetve 20,2%).

TÁRGYSZAVAK: együttélési formák, nőtlenek és hajadonok, házasságkötés, házaspárok, háztartások, iskolai végzettség, Németország, 1970–2018

RÓZSA GÁBOR